

B İ B L İ Y O G R A F Y A

RÖTHLISBERGER, MARCEL : *Die Türkei, Reise durch ihre Geschichte* (= *Türkiye, Tarihi içinde seyahat*), Kümmerly ve Frey Geographischer Verlag, Bern 1959, 204 sahife, metin dışı 22 resim, ufak boy, ciltli. Fiyatı 14, 90 Is. fr.

Yazılıkaya'daki Hitit kabartmalarından bir başın resmi ile süslenen bu küçük cild bir seyahatnamedir. Amerika'da New Haven'de Yale Üniversitesi profesörlerinden olan M. R. Apulia, Bari, Brindisi, Via Egnazia, Korfu, Ioanya adaları, Sakız (s. 7-29)dan bahseden sahifelerden sonra Türkiye'ye şimdiye kadar alışılmamış bir köşeden, Çeşme'den ayak basmaktadır. Türkiye'ye girmek için belki en az kullanılan bir yolu takip ettiğini derhal itiraf eden yazar, daha Çeşme'de bu topraklara ve burada yaşayan insanlara karşı duyduğu iyi hisleri açıklamakta ve küçük kitap sonuna kadar bu hislerin ışığında yazıldığını belli etmektedir. Kitabın ilk kısmı otuzbeş kadar küçük bölüme ayrılarak bunlarda Türkiye'nin başlıca tarihî şehirleri veya bölgeleri kısaca anlatılmış ve bu yerler ile ilgili tarihî olaylar üzerinde durulmuştur. M. R.'in kitabının s. 159' dan itibaren başlayan ikinci kısmı ise Türkiye'ye yapılan seyahatler ve yazılan seyahatnameler hakkındadır.

Kitabının ilk kısmında yazar, tanıttığı şehirleri eski seyyahlardan aldığı kısa fakat güzel seçilmiş cümleler ile tasvir ettikten sonra, bu eski görünüşleri bugünkü manzara ile mukayese etmekte ve bu arada şehirlerin geçmişteki güzelliklerini ne dereceye kadar kaybettiklerini belirtmektedir. Türk evi hakkındaki bir sahifelik bölüm şu cümle ile bağlanır: "Evlerin hepsi müşterek bir üslûbun nizamlarına göre yapılmış olup, canlı kıvrımlara sahip olmakla beraber tam mânası ile sokaklar meydana getirirler" (s. 36). Yazar, Bergama, Efes, Didyma, Milet gibi eski şehirler üzerinde etraflı surette durur. Efes'te yanlış olarak İsa Bey camiiine Selim camii demekle beraber, bu muhteşem Türk eserini tarif eder (s. 47) ve bu arada, İbni Batuta'dan bir pasaj nakletmeği ihmal etmez. Buradan Menderes ovasına geçen M. R., Didyma'da bir kahvede rasladığı bir şahsın daveti üzerine onun evinde gecelediğini anlatır. Basit, tek katlı, etrafı bir çitle çevrili bir bahçenin ortasında olan ve at, köpek, tavuklar ve insanların bir arada yaşadıkları bu evde bile neşesini ve iyi hislerini kaybetmemektedir. Burada yediği, pilâv, peynir ve üzümünden ibaret mütevazi yemeğin lezzetini çok daha zengin sofralarda bulamadığını samimiyetle ifade eder. Yabancıların ekser hallerde pek hoşlanmadıkları rakıyı bile harikulâde bulan M. R. Türk mutfağını ve hattâ en basit Anadolu lokantalarını bile hoş bulmaktadır. "En mütevazi ahçı dükkânında bile yemeklerin çabuk ve sıcak getirilmesi ve boş tabakların derhal kaldırılması, müşterinin bir hap almağa hazırlandığını gören dikkatli genç garsonun kendisinden istenilmeden derhal bir bardak su koşturması, otel odalarında elbise fırçası ve terliklerin daima hazır bulunması, Türklerin her fırsatta bol sayıda raslanan ayakkabı boyacılarına pabuçlarını boyatmaları, bütün bunlar yaşamağa devam eden yüksek bir medeniyetin

işaretleridir. Her kasabada otobüsten indiğimizde beni otele götürecek yardımsever bir Türk daima ortaya çıktı. Bunlar bazan sabahları beni kapıda beklediler, hattâ çaya davet ettiler. Biraz sıkıntılı bir Fransızca ile anlaşmağa çalıştığımız genç bir subay bu tesadüfümüzü hiçbir zaman unutmıyacağını belirtti. Bunlar gibi insanlar arası temasların incelikleri ancak eski bir medeniyet beşiğinde kök salıp terbiye ile yaşamağa devam edebilir". Bu satırlar bizi tanıyıp anlamağa çalışmış bir yabancı'nın İlkçağ şehir harabelerinden bahsederken kitabının sahifeleri arasına sıkıştırdığı sözlerdir. İlkçağ sanatı gibi Hıristiyan. Bizans sanat eserlerini de gerektiğinde anlatan yazar, Konya bahsinde Türk sanatını da güzelliği ile birkaç cümle içinde hulâsa eder. "Selçuk sanatı Batı sanatına yabancı olduğu tarafı ile olduğu kadar onunla müşterek tarafları ile de göz kamaştırır (s. 76). Ancak yazar Osmanlı-Türk mimarisinin Ayasofya'yı taklide teşebbüs ile yeni fikirlere ulaşabildiğini yazmak suretiyle (s. 78) Batıda ötedenberi alışılmış bir fikrin tesirinden —bütün iyi niyetine rağmen— kurtulamadığını belli etmektedir.

Anadolu tarihini kısa bölümler halinde açıklıyan ve bu arada tenkit edilebilecek bazı görüşler olmakla beraber objektif ve genel olmağa çalışan yazar, s. 128'den itibaren kısa bir bahiste az bilinen bir konuya temasla, İslâm-Türk akınları korkusu içinde yaşayan Avrupa'da vaktiyle yazılan manzum dualardan örnekler vermektedir. Bursa'dan bahsettiği sahifelerde, Murad I camiinin bir Hıristiyan tarafından yapıldığını ve mimarî bakımından doğrudan doğruya Bizans sanatının haç plânlı kiliselerinin benzeri olduğunu söylemesi (s. 135) ise hatalı rehberlerden faydalanmış olmasının tabii bir sonucudur. Aynı hatalı görüşler İstanbul ile ilgili bahsin bazı satırlarında karşılaşılır. Yer yer raslanan "İran tesirleri" sözünü misal göstermek mümkündür. s. 145'te ifade edilen, Osmanlı sanatındaki İran tesirlerinden neyin kastedildiği sorulabilir. M. R. Edirne'den Selânik istikametinde çıkarak Türkiye'den ayrılmıştır.

Kitabın ikinci kısmında Türkiye'den bahseden seyahatnameler üzerinde durulur. M. R., 1251'de Orta-Asya'ya giden Küçük Ermenistanlı bir seyyahın başlıyarak, G. de Rubrouck, Marco Polo, H. Schiltberger, Gilles le Bouvier, Ciriaco d'Ancona, Bertrandon de la Broquière, G. Spandugino, J. Maurand'ın kitaplarından, hepsini iyi seçilmiş sayamıyacağımız parçalar almak suretiyle yüzyıllar içinde bir gezinti yapmaktadır. 1542'de Türkiye'ye gelerek manzum seyahatname yazan Bertrand de la Borderie'yi de unutmayan yazar, XVI. yüzyıldan itibaren çok sayıda birbirlerini takip eden seyyahları büyük bir dikkatle takip etmekte¹, hattâ arada bazılarının Türkler hakkındaki hatalı veya haksız görüşlerini de düzeltmekten kaçınmamaktadır (s. 181 v.d.). M. R., eski seyyahların Türkiye ve Türkler hakkındaki düşüncelerini s. 194'e kadar getirmekte ve burada, XIX. yüzyıl

¹ Yazar hiçbir referans göstermediğinden, seyyahlardan bahseden bu kısım yazarken orijinallerden ne dereceye kadar faydalandığı anlaşılmamaktadır. Mafatih N. Iorga'nın *Les voyageurs français dans l'Orient européen* Paris 1928 (Revue des cours et conférences'dan ayrışması) ile bunun zeyli olan *Une vingtaine de voyageurs dans l'Orient européen*, Paris 1928, aynı konuda yazılmış etraflı ve ilmi bir çalışmadır. Bunlardan ilki hakkında bir tanıtma yazısı için bk. Nahit Sırrı (Örik) "Türk Tarihi Encümeni Mecmuası", seri 3, fas. 1-2.

başlarında Murray kitapevi tarafından teşebbüs olunan ilk seyyah rehberlerinden de kısaca bahsetmektedir. Çok kısa son üç bölüm ise, Fransız edebiyatı ve sahnesinde Türk motifi² ile resim sanatında Türk konusu hakkında ve kültür bağlantıları hakkındadır.

İkinci kısmının biraz daha iddialı havasına rağmen kitap bir ilmi araştırma değildir. Gayesi fazla iddialı görünmek istemiyen meraklı bir seyyahın intibalarını aksettirmek, aynı zamanda da aynı yollarda daha önce geçenlerin bir panoramasını okuyucuya sunmaktır. Kolaylıkla can sıkıcı ve yorucu olabilecek böyle bir kitabı, yazar ustalıkla kolay okunur bir hale koyabilmiştir ki kanaatimize göre de bu sevimli kitabın en cazip tarafı buradadır. Kısacası, *M. R.*, ilmi hiçbir iddia taşımayan bu küçük kitap ile Türkiye'de ve onun geçmişinde muvaffakiyetli sayabileceğimiz bir gezintide rehberlik etmektedir.

Doç. Dr. SEMAVİ EYİCE

² Yazarın bu konuda son yıllarda basılmış ve tereddütsüz "âbidevi" olarak vasıflandırabileceğimiz 700 büyük sahifelik büyük bir araştırmadan ne dereceye kadar faydalandığı anlaşılamamaktadır, bk. Clarence Dana Rouillard, *The Turk in French history thought and literature (1520-1660)* Paris tz. (kısa bir tanıtma yazısı için bk. R. Mantran, "Tarih Vesikaları Dergisi", yeni seri I [1955] 177-180). Aynı konu ile ilgili olarak, P. Martino, *L'Orient dans la littérature française au XVIIe. et au XVIIIe. siècle*, Paris 1906, ile M. Louise Dufrenoy, *L'Orient romanesque en France*, Montreal-Canada 1946, 2 cilt, adlı etüdlerin de yayımlandığına burada işaret edelim., Batı bale san'atında Türk motifi hakkında ise bk. M. And, *Gönlüyüce Türk*, Ankara 1958.

